

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Shenzhen, creatieve woon- en werkstad?

Bontje, M.

Publication date

2013

Document Version

Final published version

Published in

#kijkSW

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bontje, M. (2013). Shenzhen, creatieve woon- en werkstad? *#kijkSW*, 5, 14-15.
<http://www.uva.nl/binaries/content/assets/faculteiten/faculteit-der-maatschappij-en-gedragwetenschappen/map-1/kijksw5.pdf>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Foto: Marco Bontje

Muurkunst in 'Creative Park'

SW sociale geografie & planologie

Shenzhen: creatieve woon- en werkstad?

Marco Bontje

In 2012 bood de Afdeling Geografie, Planologie en Internationale ontwikkelingsstudies (GPIO) mij de mogelijkheid om drie maanden op sabbatical te gaan. Ik heb deze kans benut om onderzoek te doen naar een voor mij al vertrouwd thema, maar in een voor mij geheel nieuwe omgeving. In mijn programmagroep 'Urban Geographies' staat meer onderzoek doen naar stedelijke vraagstukken in China de laatste jaren hoog op het verlanglijstje. Hier wilde ik graag een bijdrage aan leveren. Mijn kennis van de Chinese taal was (en is nog steeds) helaas erg beperkt, dus ik zou het met Engels en wellicht een lokale tolk moeten doen. Zo kwam ik al snel op Hong Kong uit als meest geschikte tijdelijke woon- en werkomgeving. Wat hierbij ook hielp was dat we al goede contacten hadden met de City University Hong Kong, waar ik van harte welkom werd geheten als gastonderzoeker.

In september 2012 reisde ik naar Hong Kong met een aantal mogelijke onderzoeksthema's en twee mogelijke onderzoekslocaties: het zou Hong Kong worden of de buurstad Shenzhen. Na het nodige inlezen en overleg met mijn contacten ter plekke viel de keuze op Shenzhen. Hierbij speelde ook mee dat de start van mijn sabbatical samenviel met de start van een onderzoeksprogramma van het International New Town Institute naar 'New New Towns' met Shenzhen als één van de case studies. Op de startbijeenkomst van dat onderzoeksprogramma leerde ik onderzoekers van het Chinese architectuur- en stedenbouwbureau Urbanus kennen. Een gemeenschappelijke onderzoeksinteresse bleek 'de creatieve stad' te zijn. Urbanus werkte de afgelopen jaren al vaak aan opdrachten voor gebouwen of gebieden voor de creatieve industrie in Shenzhen en andere Chinese steden, terwijl ik de afgelopen jaren al bij diverse projecten over Europese creatieve steden betrokken ben geweest.

Chinese steden zoeken naar een nieuwe economische toekomst nu ze hun economie niet langer alleen of, vooral op massaproductie 'made in China' kunnen bouwen. Vooral in de steden waar het Chinese economische groeiwonder vanaf eind jaren zeventig begon, zoals Shenzhen, zijn de lonen van fabrieksarbeiders de laatste jaren snel gestegen en eisen de arbeiders betere arbeidsvoorwaarden. Een gevolg is dat veel fabrieken op zoek naar goedkopere arbeidskrachten naar andere Chinese regio's of naar andere landen zoals Vietnam of Indonesië zijn vertrokken. Sommige Amerikaanse bedrijven halen hun productie zelfs 'terug naar huis' nu Chinese fabriekslonen stijgen en Amerikaanse fabriekslonen juist dalen. Vanaf de opening van de 'Special Economic Zone Shenzhen' in 1980 tot enkele jaren geleden was de ongekend snelle groei van Shenzhen vrijwel uitsluitend gebaseerd op goedkope industriële massaproductie. Het vertrek van steeds meer fabrieken leidde niet alleen tot veel leegstaande gebouwen, maar ook en vooral tot de vraag: hoe nu verder?

Een paar jaar nadat in Noord-Amerika en Europa het 'creatieve virus' toesloeg, heeft ook China de creatieve en culturele industrie als mogelijke nieuwe goudmijn ontdekt. De slogan die daarom de laatste jaren vaak aangehaald wordt, is dat de Chinese economie zich moet ontwikkelen van 'Made in China' naar 'Created in China'. Waar in Europa vooral Britse en Amerikaanse goeroes als Charles Landry, Charles Leadbeater en Richard Florida de creatieve industrie en creatieve klasse op de kaart zetten, zijn in China Australiërs als Michael Keane en Stuart Cunningham invloedrijk. China heeft ook zijn eigen Richard Florida: de econoom Li Wuwei die via zijn boek 'How creativity is changing China' beleidsmakers op het creatieve spoor wil zetten. Li Wuwei richt zich in zijn werk echter bijna uitsluitend op creatieve bedrijven, hun business models, hun locatievoorkeuren ('new ideas in old buildings' en 'cultural districts') en

hun belang voor economische ontwikkeling. Zo lijkt ook het nationale en lokale beleid voor de creatieve economie in China vooral aandacht te hebben voor het aantrekken van creatieve bedrijven en het aanbieden en ontwikkelen van vele honderden 'creative parks', 'animation bases', 'media clusters' etc. Waar de ondernemers en werknemers van deze bedrijven zouden willen wonen, lijkt nog nauwelijks beleidsprioriteit te hebben. Juist daarop richtte zich mijn onderzoek vooral: waar en hoe wonen de creatieven van Shenzhen, hoe tevreden of ontevreden zijn ze over hun woning en woonomgeving, en waar zouden ze het liefste willen wonen?

Shenzhen doet zich graag voor als een internationale stad, maar zeker vergeleken met buurstad Hong Kong is het toch vooral nog een erg Chinese stad. Zelfs in creatieve kringen die meestal hoog opgeleid zijn, is het Engels vaak gebrekkig. De meeste interviews moesten dus in het Chinees. Hiervoor kon ik gebruik maken van stagiaires van Urbanus, studenten van de Universiteit van Shenzhen die mij konden vergezellen bij de interviews en ter plekke voor mij konden vertalen. Uiteindelijk kwamen we tot 35 interviews, waarvan 25 in het Chinees en 10 in het Engels. Onder de Engelstalige interviews waren ook 5 buitenlanders uit Europa, de VS en Australië. Buitenlanders zijn er dus hier en daar ook wel in creatief Shenzhen, maar het creatieve wereldje is daar toch duidelijk minder internationaal dan ik uit mijn eerdere onderzoek in Europese steden gewend was.

Tot mijn verbazing kwam ik in de zeer beperkte tijd die ik voor interviews had (het kwam neer op tweemaal drie dagen) tot 35 korte interviews. Hierbij hielp het natuurlijk wel dat Urbanus in het grootste en bekendste 'creative park' van Shenzhen, OCT-LOFT, gevestigd was, en daar al contacten had met veel andere creatieve bedrijven. Maar ook andere benaderingsstrategieën als contact zoeken met managers van andere 'creative parks' en het spontaan binnen komen vallen bij bedrijven werkten verrassend goed. Omdat we respondenten niet te lang tijdens hun werktijd wilden lastigvallen, werkten we wel met een korte vragenlijst die interviews van gemiddeld 15 à 20 minuten mogelijk maakte. Toch troffen we ook respondenten die veel meer tijd voor ons vrijmaakten. Blijkbaar werd het onderzoeksthema wel interessant en relevant gevonden, en soms trok het idee dat iemand helemaal uit Nederland naar Shenzhen was gekomen voor dit onderzoek respondenten misschien ook wel over de streep.

Het is lastig een duidelijk algemeen beeld uit deze interviews te krijgen van hoe problematisch of onproblematisch de woonsituatie van de respondenten is. We troffen sterk uiteenlopende woonsituaties en woonwensen aan. De respondenten liepen dan ook uiteen van pas afgestudeerden tot gevestigde namen in het lokale creatieve wereldje. Duidelijk werd wel dat alleen die creatieven die al wat langer aan de slag zijn >

Uitzicht op Futian met het Civic Centre

en een carrière hebben opgebouwd, hun weg weten te vinden op de koopmarkt en particuliere huurmarkt van Shenzhen. De koop- en huurprijzen zijn de afgelopen jaren harder gestegen dan de lonen, zodat een groot deel van de opkomende Chinese middenklasse nog niet of nauwelijks woningen vindt die én betaalbaar zijn én genoeg tegemoet komen aan hun woonwensen. Familie in de stad, werkgevers die woningen regelen of de goede connecties ('guanxi') kunnen de zoektocht naar een passende woning makkelijker maken. Voor de lagere inkomensgroepen is de stad Shenzhen de laatste jaren wat actiever geworden, er wordt steeds meer sociale woningbouw gerealiseerd. Maar om daarvoor in aanmerking te komen moet men wel de goede 'hukou' hebben: een systeem dat in de jaren '60 door het communistische regime ingevoerd is, waarin, gebaseerd op geboorteplaats, men al dan niet aanspraak kunt maken op overheidsvoorzieningen zoals sociale woningbouw, onderwijs en gezondheidszorg. Als men niet de lokale stedelijke 'hukou' van Shenzhen heeft, wordt het lastig of zelfs onmogelijk om een sociale huurwoning te bemachtigen.

Veel van de respondenten stonden nog aan het begin van hun wooncarrière en hadden met dit 'hukou'-obstakel te maken. Maar ze hadden allemaal toch ergens onderdak gevonden, vaak door hun kamer of woning te delen met lotgenoten zoals andere pas afgestudeerden (in de Chinese media vaak omschreven als de 'ant tribe', bij familie, of in de 'urban villages'. Dit

waren dorpen die, toen Shenzhen snel begon te groeien opeens midden in de stad kwamen te liggen. De dorpsbewoners maakten vaak slim gebruik van de plotseling erg gewilde grond en woningen en boden arbeidsmigranten van het platteland woonruimte door verdiepingen bovenop hun huizen te bouwen of zelfs complete nieuwe flats in hun dorp neer te zetten. Waar de 'urban villages' vooral bekend zijn geworden als toevluchtsoord van fabrieksarbeiders die nergens anders in de stad een betaalbare woning konden vinden (ook weer vanwege dat 'hukou'-systeem), wonen er intussen dus ook veel jonge creatieven. De 'urban villages' zijn een prominent onderdeel van wat Shenzhen zo'n bizarre stad maakt: een stad die bijna nergens ouder dan een jaar of

dertig is, gebouwd rondom ruim 200 'urban villages' waarvan de geschiedenis honderden jaren kan teruggaan. De stad weet eigenlijk niet goed wat het met die 'urban villages' aanmoet: allemaal slopen, allemaal behouden? Het zal wel iets daar tussenin worden: de stad beschouwt de 'urban villages' als illegaal, maar beseft maar al te goed dat miljoenen arme Shenzheners, inclusief duizenden aankomende creatieve talenten, er op aangewezen zijn voor betaalbare huisvesting.

Bronnen

Hao, P. (2012), *Spatial evolution of urban villages in Shenzhen*, PhD thesis Utrecht University.

Keane, M. (2011), *China's creative clusters. Governance, human capital and investment*, London / New York: Routledge.

Wuwei, L. (2011), *How creativity is changing China*, London / New York: Bloomsbury Academic.

Zacharias, J. and Tang, Y. (2010) Restructuring and repositioning Shenzhen, China's new mega city, *Progress in Planning*, 73 (4), pp. 209-249.

Marco Bontje is Universitair docent aan de Universiteit van Amsterdam, afdeling Geografie, Planologie en Internationale ontwikkelingsstudies. Binnen het Amsterdam Institute Social Sciences Research (AISSR) maakt hij deel uit van de programmagroep Urban Geographies. Tevens is hij programmadirecteur van de research master Urban Studies.

Woon-werkplek van kunstenaar in 'creative park'